PE MARGINEA CĂRȚILOR

I. Din nou problema Malva

Cu toate aparențele, problema localității Malva și a provinciei Malvensis nu s-a terminat. S-ar putea spune chiar că ea se complică. De la ultima lucrare a mea, *Hispano-Dacica* (în „Arheološki Vestnik", Ljubljana 1968, vol. XIX, p. 23—29), au răsărit noi elemente de care aș vrea să mă ocup aici.

Primul, în ordine cronologică, e „documentul" epigrafic produs în favoarea tezei sale de D. Tudor, iar al doilea e intervenția savantă și obiectivă a învățatului german F. Vittinghoff de la Köln, în discuție, publicată în *Acta Musei Napocensis*, VI (1969), p. 131—147. La această temeinică lucrare aș dori să fac unele observații.

Pentru d. prof. F. Vittinghoff, documentul epigrafic ce s-a produs de către D. Tudor e hotărîtor, contrar lecturilor anterioare pe care — pînă în momentul ieșirii la iveală a documentului epigrafic, — și d-sa le considera juste (comunicare orală a d-sale). D-sa, spre deosebire de mine (v. mai jos), consideră mulajul (Gipsabguss) luat de pe inscripție (la o dată ce nu se cunoaște și nici împrejurările confecționării lui nu sînt clarificate) [1] drept o dovadă autentică (întreaga odisee a diferitelor lecturi o dă F. Vittinghoff, *ActaMN*, VI, p. 135—138). Interesant este că și primul editor al mulajului C. Fernandez-Chicarro (în 1955), citește MAIVENSIVM (F. Vittinghoff, *op. cit.*, p. 135, nota 29). Concluziile pe care le trage eminentul istoric german sînt: *A)* D-sa înclină spre respingerea lecturii D(ec) C(oloniae) M(alvensis) din inscripția de la Denta-Omor (CIL III 1555) [2] și *B)* acceptă lectura *Malvensium* (în loc de *M. Arvensium*) oferită de fotografia mulajului [3]. La *A)*, iată ce am de observat:

Spre lămurirea mea, am cercetat inscripția ce se află în curtea Muzeului din Timișoara și dau aici o fotografie — sper destul de clară — a ei (fig. 1).

Din fotografie (confirmate și de observațiile mele directe) se pot desluși clar caracteristicile scrisului (punctuația, abreviațiunile exagerate ale cu-

---

[1] F. Vittinghoff, *ActaMN*, VI, p. 135.
[2] Idem, *op. cit.*, p. 132 și urm.
[3] *Op. cit.*, p. 132—147.

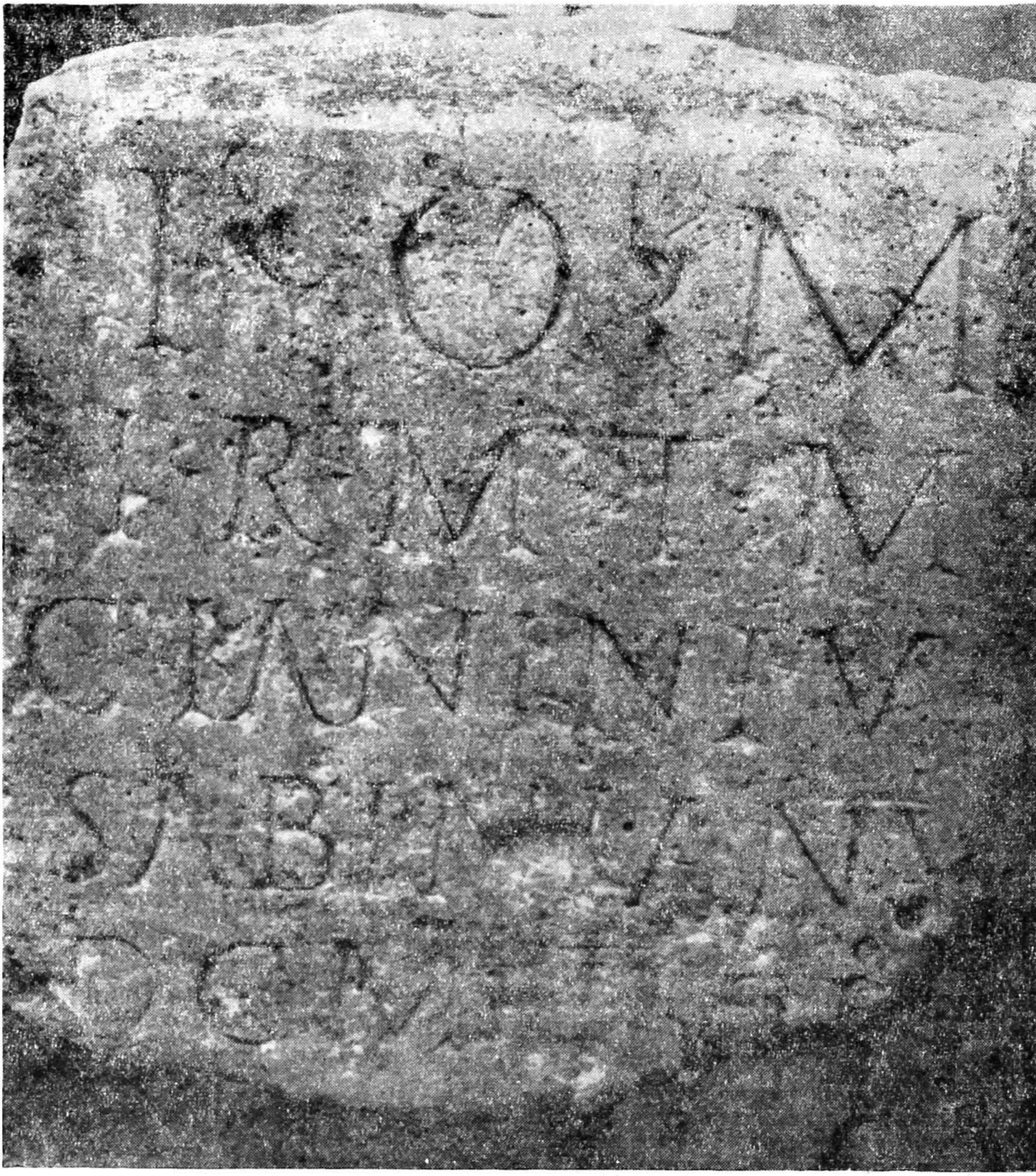

Fig. 1. — Inscripţia votivă CIL, III 1555 (+12594, p. 1017, 1418), din Denta (jud. Timiş); în Muz. Timişoara.

vintelor ce pot fi percepute curent), încît nu mai e nevoie să insist. Litera K din numele dedicantului e, în orice caz sigură. Piatra nu se sfîrşeşte cu rîndul 5, ci, foarte probabil, a continuat; tot astfel e limpede că nici r. 5 nu e terminat cu litera R, ci a putut continua: II VIR[AL(IS)]. După convingerea mea, nu există nici un motiv de a ne îndoi de lectura D(ec) C(ol) M(alvensis) II VIR[. . .]. În favoarea *acestei* lecturi pledează şi calitatea de IIvir a dedicantului, deşi admit că, în anumite ocazii, în inscripţii apar IIviri şi în municipii. Observ că între cele trei litere D C M nu există semne despărţitoare, dar ele sînt bine distanţate (nu aşa cum le dă Corpus-ul), ceea ce indică neîndoielnic că avem de-a face cu *trei* cuvinte (de altfel şi Mommsen, ad nr. 1555 din CIL III, sugerează lectura dec. col. M . . . , el negăsind, la vremea aceea, numele unei colonii în Dacia ce începea cu M.).

Nici îndoielile exprimate de unii cu privire la locul de origine al altarului (pe care le-am combătut în lucrările mele anterioare şi nu mai e nevoie să revin cu citatele pro sau contra; v. şi Téglás, în „Századok" 49 (1915), 7—8, p. 425: localizare la Denta), nu mai pot sta în picioare. Din o examinare competentă a pietrei altarului reiese clar că piatra noastră e aceeaşi ca şi alte bucăţi de piatră lucrate (antice sau medievale), găsite de noi în hotarul comunelor Denta—Omor [4].

La *B)*. Acceptînd lectura Malvensium d. F. Vittinghoff e departe de a fi de acord cu teoria Romula = Malva. D-sa combate cu hotărîre şi — după părerea mea — cu deplin succes ipoteza lui Tudor, găsind-o ca nefondată din toate punctele de vedere (după cum se ştie, această identitate n-o acceptaseră nici alţii, în trecut, între ei nici Pflaum, *Les carrières* . . . I, p. 505). Pentru d-sa noua lectură (de pe mulaj) atestă doar atît că *Romula* se află în *provincia Malvensis,* nume care trebuia să fie adăugat după Romula pentru a o deosebi clar că e vorba de Romula din Dacia şi nu de alta (v. F. Vittinghoff, *op. cit.*, p. 139 sqq, în special p. 147) [5]. După F. Vittinghoff, Dacia Malvensis cuprindea ca „Grundbestand" Oltenia (deci fosta D. Inferior) incluzînd şi importante (beträchtliche) părţi din Banat (*op. cit.*, p. 145 şi 147; vezi însă şi rezervele din p. 146).

Dar, ecartînd teza Romula = Malva, ne întrebăm cum putea apare termenul de Malvensis în inscripţia de la Hispalis? Întrebarea nu e deloc nejustificată ca una ce ridică din nou suspiciunea faţă de prezenţa autentică a numelui *Malvensium* în inscripţia buclucaşă, încurcînd lucrurile.

---

[4] Referatul oficial al Catedrei de Mineralogie a Facultăţii de biologie-geografie, Univ. „Babeş-Bolyai", Cluj, sună în concluzie: „Singura deosebire sesizabilă constă în structura mai fină şi mai neomogenă a probei Omor. Diferenţele stabilite microscopic pot proveni din acţiunea diferită a factorilor externi în diferitele puncte ale aceluiaşi zăcămînt de calcar marmorizat" (Prof. dr. doc. E. Stoicovici). Ca adaos, prof. Stoicovici îmi comunică oral că ambele probe au mangan (Mn), ceea ce e un argument în plus pentru identitatea zăcămîntului din care provin ambele pietre (*Denta* în hotar cu *Omor).*

[5] Ca ipoteză, această idee o exprimase şi N. Gostar în rev. ieşeană „Cronica", n-rul 3 din luna mai 1969, p. 10, admiţînd că procuratorul acestei Dacia Malvensis putea să fie cu sediul la Romula, iar Malva însăşi să fie localizată la Vîrşeţ.

Căci, după cum a stabilit Pflaum (*Les carr.*, I, p. 504—507), pe baza elementelor din inscripţie, comandamentele celor trei unităţi militare din Dacia Sextus Iulius Possessor le-a deţinut în epoca lui Antoninus Pius (p. 504), deci — după Tudor — tot atunci a exercitat şi curatoria în Romula (desígnată, în inscripţia de la Hispalis, Romulensium Malvensium), iar „procurator ad Ripam Baetis" a putut fi în ultimii ani de domnie a lui Marcus Aurelius şi L. Verus, deci de pe la a. 168 sau chiar mai înainte pînă în ianuarie-februarie 169 (*op. cit.*, p. 506—507). Or, de o *Dacia Malvensis* nu poate fi vorba decît din anul 169 (aşa şi F. Vittinghoff, *op. cit.*, p. 143, n. 76; p. 145, n. 85 şi Pflaum, *op. cit.*, p. 511 sq. şi fireşte şi noi, în *ActaMN*, IV, p. 82); prin urmare *după* moartea lui L. Verus întîmplată în ianuarie-februarie 169 (v. F. V. p. 143 cu nota 75).

E posibil oare ca despre crearea Daciei Malvensis chiar la începutul anului 169 să fi fost informaţi cei interesaţi din provincia Baetica? Adevărat că data creării provinciei Dacia Malvensis noi o deducem din cariera primului ei procurator cunoscut M. Macrinius Avitus Catonius Vindex (Pflaum, *op. cit.*, p. 510 sqq), dar e de neînchipuit că abia în cursul unor luni Dacia Malvensis să mai fi avut şi un alt procurator necunoscut nouă, anterior lui Macrinius şi deci ca Dacia Malvensis să fi fost organizată încă în ultimele 6—7 luni de domnie comună a celor doi împăraţi.

Întrebarea care se pune acum e: cînd a fost pusă inscripţia din Hispalis (CIL II 1180)? Problema îl preocupă şi pe d. F. Vittinghoff. După dînsul, evenimentul a avut loc nu înainte de jumătatea a doua a anului 168, poate chiar în ianuarie-februarie 169 (*op. cit.*, p. 143), dar fireşte aceasta nu e prin nimic dovedit (cf. şi F. Vittinghoff, p. 147) şi s-ar putea ca data scrierii inscripţiei să fi fost cu 1—2 ani mai devreme. Ca şi d. F. Vittinghoff, şi eu cred că omagierea lui Iulius Possessor de către luntraşii hispalensi grăieşte pentru plecarea lui din postul de procurator ad Ripam Baetis (post în care Possessor le fusese cîrmuitor).

Dacă este aşa, ştirea cu crearea Daciei Malvensis nu putea fi ştiută de cei care au redactat epigrafa, deşi d. F. Vittinghoff (p. 147; cf. şi p. 143) e înclinat să creadă că, totuşi, ar fi existat o asemenea posibilitate. Aceasta însă nouă nu ni se pare nici dovedit, nici posibil de dovedit, deocamdată. Durata slujbei de procurator ad Ripam Baetis nu durase prea mult (deci pînă după moartea lui Verus) căci atunci omagierea de plecare nu mai putea să-l prezinte pe Iul. Possessor ca procurator al celor doi împăraţi. În o altă inscripţie privind pe Iul. Possessor, descoperită la Mactar, în Africa de Nord, publicată de G.-Ch. Picard, în *RA*, 1968, p. 297 şi urm., dar în care *nu* se face deloc pomenire de cele trei curatorii ale lui Possessor şi, deci, nici de Romula Malvensis [6], Sex. Iul. Possessor se intitulează aici — ca dedicant — drept procurator ad Ripam Baetis al unui singur împărat (deci al lui Marcus Aurelius). Aceasta e, evident, o simplă greşală a lapicidului cauzată de înşirarea, în această inscripţie africană, în

[6] În a mea Hispano-Dacica (citată mai sus), p. 28, nota 27 am arătat motivele de ce nu.

continuare imediată, a altor două procuratorii la care a fost avansat dedicantul, de împăratul unic, M. Aurelius (*proc.* Aug.)[7]. Totul ne face să presupunem că noile slujbe superioare ale lui Sextus Iulius Possessor pomenite în inscripția de la Mactar (proc. Aug. Ostis ad annonam și proc. Aug. Alexandriae ad Mercurium) au urmat imediat după scurta procuratură ad Ripam Baetis.

Discordanța dintre teza d-lui F. Vittinghoff susținută cu multă erudiție și teza Romula = Malva, aprig apărată și argumentată, a lui H. Nesselhauf mă întărește în convingerea că toată această problemă se ridică de la o lectură (poate chiar redactare) greșită a inscripției din Hispalis. O seamă de nepotriviri cu tot ce știm despre Dacia Malvensis sau Romula se opun hotărît acceptării lecturii Malvensium din epigrafa hispanică.

II. Darius și campania lui contra sciților (514 î.e.n.)

Că începuturile istoriei omenirii ne sînt cunoscute în chip precumpănitor dacă nu chiar exclusiv prin mărturiile arheologice care fac să grăiască vestigiile materiale păstrate în pămînt, — ca o precipitare a stărilor sociale și culturale ce au existat, pe vremuri, în societatea omenească — e lucru arhicunoscut. Nu este ignorat însă nici faptul că în foarte dese cazuri interpretările arheologice pot fi — și chiar sînt — fericit întregite și confirmate, într-o oarecare măsură, de datele furnizate și de alte discipline din domeniul științelor naturii și sociale, ca, de pildă, lingvistica, istoriografia, etnografia și altele.

Greutatea e de a le găsi, și, odată aflate, de a le ști întrebuința cum se cuvine. Mulți dintre arheologi dau o prea puțină atenție acestor mijloace de informare auxiliare.

În cele ce urmează, prezint un exemplu legat de mult discutata chestiune din istoria greu de descifrat a sciților. E, anume, întrebarea: de ce atacă Darius I, regele perșilor, pe sciții de la nordul Mării pe calea atît de ocolită ca aceea de-a lungul coastei răsăritene a Traciei, pe care înaintează, trecînd Bosforul, în anul 514 (sau 513)? [8]

Răspunsurile la această întrebare au fost multe, care de care mai „originale“ și — de ce n-am spune-o ? — mai neverosimile. Încă de acum 14 ani, tot în revista „Steaua“ (nr. 5 din 1956, p. 112 și urm.) arătam că expediția persanului pe la gurile Dunării noastre împotriva sciților din stepele nord-pontice nu putea avea altă cauză decît una imediată și arzătoare, în acel moment, pentru imperiul lui Darius: atacurile necontenite ale sciților în regiunile de pe coasta estică a Traciei (inclusiv Dobrogea cu orașele grecești de aici), zonă ce se găsea în sfera de interese economice a imperiului persan, dacă nu chiar sub dominația reală a acestuia.

---

[7] O altă interpretare îi acordă acestui amănunt d. F. Vittinghoff (*op. cit.*, p. 143), dar e greu de crezut că Iul. Possessor să fi comis o atare abatere de la realitatea ce-l privea într-un trecut nu prea îndepărtat.

[8] Vezi și nota mea din rev. *Steaua*, XIX (1968), nr. 11, p. 59—60; v. și anul XXI (1970), nr. 2, p. 74 (rectificare).

În sprijinul tezei adusesem atunci, pe lîngă unele aluzii pertinente din Herodot însuşi, şi mărturia lui Plutarh, din Viaţa lui Alexandru cel Mare (cap. 36).

Azi putem adăuga la dovezile de atunci încă una, tot de ordin literar (deşi ar mai fi şi alte argumente de ordin strict arheologic). Dovada nouă ar fi următoarea:

În tragedia *Rhesos*, scrisă de un autor neidentificat încă, dar trăind pe la sfîrşitul sec. V sau în prima jumătate a sec. IV î.e.n., Rhesos rege al tracilor din sudul Peninsulei Balcanice, îşi scuză sosirea lui întîrziată la Troia în ajutorul celor îndelung asediaţi de către greci prin un caz de forţă majoră şi anume cu luptele ce a fost silit să le poarte pe coasta Mării Negre, *împotriva sciţilor !* Vezi D. Ebener, *Rhesos. Tragödie eines unbekannten Dichters.* Berlin 1966, p. 10—11 şi 70—72 (vers. 425 sqq.). Asupra paternităţii acestei tragedii şi a datei scrierii ei s-au purtat o serie de discuţii pe care le consemnează conştiincios editorul Ebener (v. *op. cit.*, p. 20 sqq.). E tragedia opera lui Euripides însuşi (din tinereţe) sau a unei alte persoane ? Procesul, după părerea mea e încă „sub iudice". În ce priveşte data cînd a fost scrisă, părerile sînt de asemenea divergente. În nici un caz, această dată nu coboară mai încoace de prima jumătate a secolului IV î.e.n.

În acest caz, ne întrebăm : ce dovedeşte această scuză adusă de Rhesos ? Fără îndoială că năvălirile sciţilor — pe mare sau pe uscat — împotriva coastei răsăritene a Traciei erau curente pe vremea poetului (sec. V—IV) şi, desigur, şi mult înainte de vremea cînd scrie tragedia. Că pentru epoca războiului troian această afirmaţie e un evident anacronism comis de autor nu poate invalida realitatea : Sciţii atacau, cel puţin de prin a doua jumătate a secolului VI, teritoriile de sub suzeranitatea regilor persani şi, astfel, motivul de a-i lovi pe năvălitori din *această parte* era, pentru Darius, cît se poate de justificat şi de stringent.

III. Inscripţia funerară greacă de la Ulpia Traiana

Într-o „notă arheologică" din „American Journal of Archaeology", 72 (1968), p. 279, pl. 97, profesorul W. M. Calder III de la Columbia University, propune o altă lectură rîndurilor păstrate de la începutul unei greu lizibile inscripţii funerare din Muzeul local din comuna Sarmizegetusa (antica Ulpia Traiana) semnalată de mine şi descifrată de I. I. Russu în „Studii şi Comunicări", Sibiu, vol. 12 (1965), p. 57—58, fig. 14.

După învăţatul american inscripţia păstrată ar fi, în parte, metrică şi, astfel, ar fi primul „dactylic hexameter" grec în Dacia, ceea ce poate să fie adevărat.

Deosebirile între lectura lui I. I. Russu şi Calder privesc rîndurile 2 şi 4, mai exact *începutul* acestor două rînduri căci restul e cu totul şters. D. W. M. Calder presupune că în r. 2 ultima literă a numelui propriu ar fi N şi nu S cum descifrase I. I. Russu, cetind ΧΡΥΣΟΚΟ [ΜΑΝ], deci un acuzativ şi nu un nominativ. De acest *Chrysokoman,* ca obiect (comple-

ment drept),se leagă verbul (predicat) ΑΜΦΙΚΑΛΥΠΤΕ [I] reconstituit cu multă rezervă, dar nu fără oarecare probabilitate, de învățatul american, în locul lecturii α νισιχ... date de I. I. Russu.

Ar fi vorba, deci, de un individ cu numele *Chrysocomas* pe care îl acoperă aici (în Ulpia Traiană) pămîntul getic (dacic). Noua „lectio“ nu e de loc exclusă sau inacceptabilă.

Consider totuși că în locul interpretării cuvîntului Chrysocomas, ca *nume* de persoană (destul de rar), aici s-ar potrivi mai curînd, tocmai dat fiind caracterul poetic al epitafului, sensul de adjectiv („epithetum ornans“) al cuvîntului grecesc: cu coama de aur, *auricoma*, epitet ce nu e de loc neuzitat (v. Calder, l.l.).

Lectura pe care o propun e următoarea :

'Ενθάδ[ε
χρυσοκό[μη]ς sau — [μο]ς
Γετικὴ χθ[ὼν]
ἀμφικαλύπτε[ι]

Am avea astfel de a face cu o variantă greacă a numelui Daciei divinizate, *Terra Daciae* (v. CIL III 7853; cf. și III 1063 și 995), la care se adaugă — din pricina faimoaselor bogății în aur — și epitetul potrivit divinităților personificate de *chrysocomos (= auricoma).*

IV. Avariția lui Domițian

Unii colegi traduc expresia „eius [sc. Domitiani] *avaritiam* metuentes foedus, quam dudum cum aliis principibus pepigerant, Gothi [Getae] solventes, ripam Danubii ... vastaverunt“ din Iordanes, *Getica*, XIII, 76 cu „tendința“ sau „intenția“ de cuceriri a împăratului roman (deci un fel de *cupiditas* imperandi). Cred că greșit fac aceasta.

Că, în general, dacii fac năvăliri în posesiunile romane din sudul Dunării ca o formă cît se poate de eficientă a apărării preventive împotriva expansiunii romane — o admit și chiar am preconizat-o în diferite rînduri eu însumi.

Mă îndoiesc, însă, că aceasta a fost și ideea lui Iordanes cînd a pus drept cauză a conflictului dintre daci și Domițian „avariția“ acestuia. Cred mai curînd că temîndu-se de zgîrcenia zvonită a împăratului, dacii atacă, făcîndu-l pe Domițian să nu uite și să respecte și dînsul „foedus“-ul (cu plată!) încheiat de predecesorii lui. Așa și Brandis, RE, IV, 1964. Vezi, pentru această interpretare, Suetonius, *Dom.* 9—10 unde se vorbește de bănuiala, nu tocmai neîntemeiată, de zgîrcenie sau lăcomie a împăratului, pe care acesta căuta ostentativ să o infirme prin unele fapte. Printre sensurile pe care le are cuvîntul *avaritia* în *Thes. l. Lat.* s.v., cel dintîi înregistrat e „pecuniae nimia cupiditas adquirendae“ (lăcomia de bani, „Habsucht“). Cf. și „sermones (vorbele) ... avaritiam Galbae increpantium“ (*op. cit.,*

1183, 24—25) sau „avaritia Vespasiani“ (*op. cit.*, 1184, 1) și „in imperatore avaritiam esse acerbissimum malum“ (*op. cit.*, 1181, 83). Vezi, totuși și expresia din Iustin „avaritia bellorum mater“, ca izvor de războaie pentru cel care atacă.

V. S. Aurelius Victor, De Caesaribus, c. XIII

Înșirînd, în stil telegrafic și nu într-o ordine cronologică adecvată, isprăvile mai însemnate ale împăratului Traianus, autorul antic pomenește în acest capitol și de un „*iter* conditum per feras gentes, quo facile ab usque Pontico mari in Galliam permeatur“. Care să fie acest drum? Într-o discuție cu doi colegi de meserie, s-a reluat părerea mai veche, a lui Patsch, *Beiträge* V/2, p. 130 sq. (sugerată de expresia „per feras gentes“) că drumul ar putea fi unul ce, pornind de pe coasta nordică a Mării Negre (Tyras?) trecea prin sudul Moldovei, apoi prin Dacia și, de aici, peste cîmpia ungurească, prin țara sarmaților-iazigi și a dacilor liberi, traversa Pannonia, ajungînd în Gallia.

Contrar părerii lui Patsch *(l.l.)* și celor care l-au precedat sau urmat (E. Swoboda, *Forschungen am obermoesischen Limes*, p. 88 cu nota 254; cf. și R. Hanslik, în *RE, Supplb.* X, 1084), eu sînt convins că prin acel *iter conditum* autorul nostru făcea aluzie la faimosul „drum al lui Traian“ refăcut și *construit în parte* de împărat la Dunărea de jos, în ajunul războaielor cu dacii încă nebiruiți.

De fapt, argumentele aduse în sprijinul drumului Tyras-Moldova-Dacia-Porolissum-Aquincum-Pannonia de către Patsch și Swoboda nu sînt peremptorii. Noi nu știm cînd a fost deschisă calea ce ducea de la Porolissum la Tyras și e greu de presupus că ea s-ar datora lui Traian care *pe acea vreme* se găsea în conflict cu iazigii (v. Hist. Aug. *V. Hadriani*, 39; Dio Cassius, 68, 11; *RE, Supplb.* IX, 553 și X, 1084—5; războiul cu iazigii în 107). Absența scenelor cu construirea drumului de-a lungul Dunării de jos în reliefurile coloanei lui Traian (argument adus de Swoboda *(l.l.)* nu e o dovadă, lucrările la acest drum datînd *dinainte* de începerea războiului cu dacii. Nici lectura nouă („refecit“) propusă de acest autor pentru inscripția Tabula Traiana *(op. cit.*, p. 78 și urm.) nu mi se pare convingătoare (v. C. Daicoviciu, rev. „Steaua“, Cluj, XIX, 1968, p. 75—78).

În schimb, noua inscripție descoperită recent pe malul drept al Dunării (din păcate, încă nepublicată), cu ocazia lucrărilor de la hidrocentrala Porțile de Fier pledează iarăși în favoarea unor mari lucrări întreprinse de Traian în această zonă. Expresia „per feras gentes“ din textul lui Aur. Victor — dacă nu e o simplă floare de stil — e ușor de explicat prin faptul că malul stîng al Dunării de jos era în acea vreme încă în stăpînirea iazigilor și dacilor.

Prin această cale deschisă definitiv și complet de Traian, legătura pe uscat dintre Pontul Euxin și Gallia (de-a lungul Dunării de jos, al Savei, Aquileia — Lugdunum) era și cea mai *scurtă,* dar și cea *mai sigură* [9] (vezi *Grosser histor. Weltatlas,* de Dr. H. Bengtson și Dr. Vl. Milojčić, ed. 1963, harta economică, nr. 37).

C. DAICOVICIU

RANDBEMERKUNGEN

(Zusammenfassung)

I. Von neuem das Problem Malva

Die objektive und gelehrte Abhandlung Herrn Prof. F. Vittinghoffs *(ActaMN,* VI, S. 131—147) veranlasst den Verfasser dieser Notiz, seinen Standpunkt bezüglich der colonia und provincia Malvensis von neuem darzulegen. Er bezweifelt die Richtigkeit der Wiedergabe des Wortes „Malvensis" auf dem Gipsabguss der Inschrift CIL, II 1180 und bleibt bei seiner Überzeugung, dass in der Inschrift CIL, III 1555 die richtige Lesung D(ec.) C(oloniae) M(alvensis) sei. Das Ergebnis der petrographischen Analyse des Steines von Denta und anderer, in unmittelbarer Umgebung von Denta-Omor gefundenen Bruchstücke aus der Antike und dem Mittelalter beweist die örtliche Herkunft des Altars von Denta. Prof. F. Vittinghoffs Lösung, dass nämlich „Malvensium" aus der Inschrift von Hispalis (CIL, II 1180) sich nur auf die *Provinz* bezieht, in der das dakische Romula lag, ist interessant, aber nicht ganz aufschlussreich, da zur Zeit der Errichtung dieser Inschrift Dacia Malvensis noch nicht bestand.

II. Darius und sein Feldzug gegen die Skythen (514 v.u.Z.)

Der thrakische König Rhesos führte als Entschuldigung für seine verspätete Ankunft vor Troja seine Kämpfe gegen die Skythen an der Schwarzmeerküste an (siehe Ebener, *Rhesos. Tragödie eines unbekannten Dichters,* 1966, 10—11, 20 ff., 70—72 und die Verse 425 ff.). Diese Begründung liefert dem Verfasser den sicheren Beweis, dass zur Zeit des unbekannten Schriftstellers (5. Jh. oder erste Hälfte des 4. Jhs.) die Angriffe der Skythen gegen die westliche Schwarzmeerküste üblich waren und dass solche Angriffe auch vorher, in der 2. Hälfte des 6. Jhs. stattgefunden hatten. Nach Meinung des Verfassers wird dadurch bewiesen, dass Darius die Skythen deshalb dort angriff, weil das thrakische Schwarzmeergestade bis zur

---

9 Ostilitățile iazige începute încă din 107 și continuate imediat după moartea lui Traian, urmate apoi de alte mișcări dușmănoase pînă la izbucnirea războiului marcomanic, fac din toată cîmpia ungară o regiune puțin prielnică pentru așezarea unui drum normal. Se îndoiește de identitatea drumului pomenit de Aur. Victor cu cel dintre Aquincum—Porolissum și A. Mócsy, în *RE, Supplb.* IX, 667.

Donaumündung zu dieser Zeit in der Interessensphäre des Perserreiches lag oder vielleicht gar unter seiner tatsächlichen Herrschaft stand (siehe auch Plutarchus, Alexander d. Gr., 36. Kap.; vgl. auch C. Daicoviciu, in „Revue roumaine d'études internationales", Bucarest 1967, 2, S. 149).

III. Die griechische Grabinschrift von Ulpia Trajana

Es wird eine neue Lesung der von I. I. Russu und W. M. Calder veröffentlichten Inschrift vorgeschlagen, indem das Wort in der 2. Zeile als ein „epithetum ornans" zu Getike Chthôn (auricoma Dacica Terra) angesehen wird.

IV. Die „avaritia" des Domitianus

Das Wort *avaritia* bei Iordanes, *Getica,* XIII 76 soll als Habsucht und nicht als *cupiditas* (imperandi) verstanden werden.

V. S. Aur. Victor, De Caesaribus, XIII. K.

Entgegen der Meinung von C. Patsch, E. Swoboda u.a. nimmt der Verfasser an, dass mit „*iter* conditum per feras gentes, quo facile ab usque Pontico mari in Galliam permeatur" nur der Weg gemeint sein kann, den Trajan unmittelbar vor Beginn der Dakerfeldzüge längs des ganzen rechten Ufers der Unteren Donau vollständig und endgültig ausgebaut hatte.